

«Al orde li donà --- *uno cantero* de optimo oleo et uno quintar de piscem --- en mans de B. de Albespí, comanador de Mirabet y Tortosa», extret en *regesta* d'un doc. dels Templers, de l'any 1177, Miret, *TemplH*, p. 162. En forma purament catalana *cànter* apareix ja en el *Libre de Tres*, c. 1400 «gallina perduda e *cànter* trencat» (n.º 84) i en bastants docs. dels darrers anys del S. xiv i primers del xv, adduïts pels *D'Ag. i AlcM*; i, pel mateix temps, en StVicentF.: «no legim --- que la verge Maria, tingués serventa deguna; 10 en una casa on ha moltes persones, algú ha de fer los servicis de casa, axí com agranar, portar aygua --- quan venie per lo matí, la verge Maria prenie lo *cànter* per anar a l'aygua, e Joseph --- venie Jesuchrist, e prenie lo *cànter*, dient: ---Ara via, que no y ireu 15 vós, mare mia--- Jhesucrist prenie lo *cànter* al coll e anava a l'aygua ---» (*Sermons* I, 79.27). Del context resulta, doncs, clar que no es tracta d'un atuell per beure a galet o tenir-hi un poc de líquid sinó d'una gerra gran que duta a coll serveix per portar a la casa l'aigua per a les feines domèstiques d'un dia. I aquest és el sentit que conserva pertot, almenys a la Muntanya catalana, a tot el domini occidental i en el País Valencià. En P. Coromines a l'Ebre (Móra-Benifallet), 1923, anotava «*cànter* ací és sols la gerra de treure l'aigua del riu» (i així l'usa en Silèn), «un *cànter* dels que fan els *canterers* de Benissanet --- és una mena d'àmfora panxuda (peu estret, broc rodó, ansa a cada costat) on hi caben, terme mig, setze litres d'aigua», Bladé (*Benissanet*, p. 68). D'ací passa a designar una mida de líquids (*cànter*, cast. *cántaro*) de 10li77 a València, entre 10li75 i 11li50 a la «provincia d'Alacant», i 11li27 a la de Castelló (Cavanilles, gloss. de Casas Torres i, pp. xv-xvi).¹ A Portell de Milla. anomenen *kánte* les àmfores romanes de què s'hi solen trobar testos (1961); un *kánte* 'gerra per a l'aigua' anoto a Herbés i a les Coves de Vinromà (1961); *kánter* 'id.' a Morvedre, Gandia, etc. (1962): en el «Cau del Cànter» contem a Morvedre que hi trobaren la gerra d'un tresor. És un disbarat enorme el que ha quedat en l'ALPI en què 'càntir, cast. *botijo*' està traduïnt *kánte* (*kánter*, *kánti*) a tot el domini català, significat que només tenia (fins fa poc) en una part exígua del territori i que encara avui és un neologisme rebutjat per la tradició lingüística en la gran majoria. 35

I això no sols a l'Ebre i País Valencià sinó a tot el català occidental: Ager *cante* «recipient de terra negra o roja, en forma d'àmfora romana, amb dugues nanses a la part superior, y en mig d'elles un orifici per a omplir-lo; a la part més ampla n'hi té un altre de menor diàmetre (un galet) que serveix per treure l'aigua» (Porcioles, *Not. Folk.*, p. 35); en el sentit de 'gerra' observo el mot a tot el Priorat, 1936 (llevat del Lloà, on diuen *pitxell* o *poal* per al mateix); a Malpàs (alt Flamicell: *a la font per kompli un kánti*, 1957), etc., OPou: «lo *canter* o cantarella o dorca: hydria», «vaxella de la cuyna --- lloc per tenir los *canters*: urnarium; gerra per tenir aygua --- *canter* o *poal* o *cantarella* o porró o dorca o orça: oenophorum, urceus, urna, amphora» (*TbPu.*, 15, 228). I així ho 60

usa encara Verdagner: «Mongó --- umplia una verge son *cánti* d'argila / mirant-se en la font: / son peu de petxina rellisca en la molsa / y a trossos lo *cánti* s'enfonsa rodant / --- lo *cántiret* ---»: així en l'original de l'*Atl.* de 1877 (x, 40c, 41b, 42d) i si bé no apareix esmenat en *cànter*, *canteret* fins a l'ed. de 1878, no és ben segur en aquest cas que la grafia tradicional la hi vagi imposar el cenacle floral, car encara l'any 1936 jo sentia pronunciar *al kánto* a l'Alt Berguedà, a la gent de Gresolet.

Canti és com es pronuncia en català central ja des d'abans de la generació dels meus pares; Belv. (1803) no ho posa d'altra manera, si bé Labèrnia (1839) restableix *cànter* (*canti* com a variant vulgar), però no oblidem que Labèrnia era del Maestrat. Es tracta d'una pronúncia dialectal, de tipus xipella, potser explicable per la introducció en el Barcelonès d'algun tipus d'atuell fabricat per gerrers de zones com el Priorat, Conca de Barberà o Segarra on fos la pron. indígena del mot, que vagi reemplaçar alguna altra mena de gerreta, bòtil, carretell o barraló usat abans per beure a galet. La pronúncia *kánti* amb *i* és en tot cas la que regna popularment (i no sols per al «botijo» sinó també per a la gerra) en el Priorat, en el Flamicell (1936, 1957) i en alguna altra rodalia intermèdia entre la costa i l'Urgell (*AlcM* l'atribueix també a la Seu d'Urgell, Balaguer i Sort, ço que no desrec); mentre que en alguns parlars pallaresos diuen *kántre* (Cardós i Vall Ferrera: a Àreu, 1933, ho deien del «botijo» de llauna per beure a galet), pron. que *AlcM* troba també a Esterri d'Àneu, Llavorsí, Sort, Torre de Cabdella (així com a Llucena), *kántri* a Isavarrí i en el Ripollès. *Càndil* 'espècie de botilla o càntir aplanat' mall. (Algaida, Randa) forma mossàrab transmesa per l'àrab que n'havia de fer *qántār* i és regular que *ç* doni *d* i que la *-r* aràbiga es torni *-l*. Mal transcrita o inexistent la forma **candre* (*AlcM*) per *cantr* de la V. d'Àneu.

DERIV.: *Cantra* 'gerra (per a l'oli)' a Ferrera de Pallars, *cántara* id. a Àreu (1933), *cantra* «cántaro grande» a la V. d'Àneu (Pol, p. 13): ja en Eiximenis («hagen *cànteres* o vexellets de terra o de fusta plens d'aygua», *Dotzèn del Cr.*, § 310). *Encantra* o *encàntera* (pron. *ençk-*) 'gerra d'oli' pall., and., Urgellet (*AlcM*) encreuament de *cantera* amb els sinònims *angerra* (< *algera*) o *alfàbia* usats allà mateix. *Canterer* [1414], 'espècie de tinell o post d'aigüera per posar els *cànters*' (Benissanet, Bladé, p. 50); esborrar de l'*AlcM* la forma **canterer* atribuïda a Fraga (una de les infinites i grosseres errades que omplen els escrits copiats de PBarnils); *cantereria* 'terrisseria' (ebr., val.); *canterera* planta val. (Cavanilles, *Obs.* II, 326). *Cantirat* 'quantitat d'aigua que cap en un càntir' empord. (Llofriu, *AlcM*; jo sento a St. Climent Sescibes, «si en surten cada dia de *cantirats* d'aquest pou!», 1958). *Canterella* 'mena de gerra' [1413], «la samaritana --- lexà la corda e la *canterella*» traduïnt reliquit idriam, StVicentF., *Quar.*, 162.98; «lo Creador --- / a son plaer / fa com l'oller / qui, d'una massa, / ne fan terraça, / olla, scudella, / plat, *cantere-*